

OVER HET MAKEN VAN VEEL BOEKEN, OVER BESTE PAARDEN EN OVER VISSERS

D. HAK

Paul Thompson, Tony Wailey and Trevor Lummis, *Living the Fishing,*
(History Workshop Series)
London, 1983.

Terwijl ik dit schrijf — tweede helft van december — lees ik over een 'aardig idee' van de Volkskrant: de tweede herdruk van *Regeren in Dwaasheid*, de schriftelijke vertaling van de in 1983 in Groningen gehouden rede van Barbara Tuchman, aangevuld met het commentaar van Bart Tromp op deze redevoering.

De prijs voor de recentelijk meest overgewaardeerde auteur dient ongetwijfeld te gaan naar deze voornamelijk bij historici bekende — en nu ook bij het 'bredere publiek, dat van de Volkskrantdoctorandussen — Amerikaanse historica Barbara Tuchman. Die prijs krijgt zij dan mogelijk voor haar geschreven werk, in ieder geval voor uitspraken door haar gedaan in een vraaggesprek met eerder genoemde krant naar aanleiding van haar Gerardus van der Leeuw-lezing, én voor deze lezing zelf. Prediker moet ongetwijfeld aan dit soort wetenschapsbeoefening hebben gedacht toen hij verzuchtte: 'Wees gewaarschuwd; er is geen einde aan het maken van veel boeken'. Tuchman's lezing was niet veel anders dan een aaneenrijging van voorvallen, wier gemeenschappelijkheid was te vinden in hun functie van illustratie voor de 'Folly in Government'; wat dit laatste dan ook wezen mag. Waar zag men de intellectuele en wetenschappelijke armoede van deze historica, en het uitzichtloze van deze wijze van wetenschapsbeoefening beter en duidelijker geïllustreerd dan hier! Overigens moge het de historische lezer tot troost dienen — toegegeven, een zeer schrale — dat ook in de discipline waarin ik ben ingewijd, de culturele antropologie, dit type studies veel voorkomt. Monografieën, die tot stand zijn gekomen op grond van 'feiten-verzamelingen' zonder enige secundaire reflectie, en vol met implicietevooronderstellingen, waarvan de makers zich niet bewust waren. De uitspraak waarvoor mevrouw Tuchman de prijs van het jaar verdient, heeft ze gedaan in het al eerder genoemde vraaggesprek: 'De beste paarden lopen het hardst'. Het gaat hier in de meest welwillende uitleg om een cirkelredenering, die niet vrij is van elitisme. Een cirkelredenering, en dus a-historisch. Om dit a-historische karakter aan te tonen wil ik er een andere uitspraak tegenover stellen van de al eerder aangehaalde Prediker: 'Wederom zag

Vissers rond 1900

ik onder de zon, dat hiet de snelsten de wedloop winnen, noch de sterksten de strijd, noch de wijzen het brood, noch ook de schranderen de rijkdom, noch ook de verstandigen de gunst, *want tijd en toeval treffen hen allen.*' Wat een historisch bewustzijn en maatschappelijk inzicht!

Interview, rede, en gesprekken met historici maakten dat ik geen enkele behoefte voelde om kennis te nemen van het overige werk van deze dame. Hoe anders was dat toen ik kennis maakte met een andere wijze van geschiedsbeoefening. Recentelijk verscheen in Engeland het boek *Living the Fishing*, een co-productie van drie Britse historici. Paul Thompson, de belangrijkste auteur – niet te verwarren met die andere Britse historicus E.P. Thompson – is ondermeer redacteur van het tijdschrift *Oral History* en auteur van studies als *The work of William Morris* en *The Voice of the Past*. Het boek zelf verscheen in een beroemde reeks, de *History Workshop Series* onder redactie van Raphael Samuel, van het Ruskin College te Oxford. In deze, nu acht delen tellende serie verschenen eerder boeken als *Village life and labour*, en *Fenwomen: a Portrait of Women in an English Village*.

Bij het lezen van *Living the Fishing* werd ik bij voortduring herinnerd aan wat een bejaard echtpaar mij schreef, toen ik zelf bezig was met een onderzoek naar de Zuiderzeevervisserij. Fragmenten uit deze brieven schoten mij door het hoofd:

"Nu mijn jeugd. Ik weet nog dat mijn zusje dat op mij volgde en ik op een keer moesten bidden: Heere zegen deze spijze. Amen. Maar er was geen kruimel brood. Moeder hilde."

En uit een andere brief:

"De vissers moesten toen belasting betalen, van tevoren niet. Van Sake 'de Rus' werd de aak aan de ketting gelegd. Hij wou niet betalen. De vissers hadden het over het algemeen niet slecht. Altijd hadden ze wel een visje, wel hadden ze een zwaar bestaan. Maar er werd ook veel gedronken."

En tenslotte:

"Toen dan de acht-uren dag een feit was kwam ik als voorzitter van de bond in conflict met de socialistische top. De Rook en anderen lieten de mensen werken, 80 à 90 uren in de week. Toen ik daarover begon, verklaarden ze dat ze de mensen goed betaalden. Ja, maar voor twee maal 48 uur. Toen was de boot aan. Het draaide uit op een knokpartij. Zo, dat was het einde van mijn socialist-zijn. Ik heb daarna met Jacob de Rook en anderen de afdeling Lemmer van de communistische partij opgericht. Ik ben evenwel niet lang lid geweest, want de partijdiscipline lag mij niet, zodoende." /

Armoede, overmatig drankgebruik, lang en hard werken voor weinig loon, kortstondige rijkdom, stakingen, socialisme, enzovoorts, waren niet het 'privilege' van de Zuiderzeever vissers. Ook in de gezinnen van de Schotse en Engelse vissers waren deze zaken maar al te bekend.

In de korte biografie die het boek bevat, wordt vermeld dat de drie auteurs de zee uit eigen ervaring kennen. Alle drie hebben ze voor kortere of langere tijd op zee gewerkt. Overigens moet daarbij wel opgemerkt worden dat Thompson bij de Royal Navy diende, en de marine is, zoals ieder zeeman weet, toch nét even wat anders. De voordelen die een dergelijke ervaring biedt bij het onderzoek lijken mij evident. Het spreekt overigens ook uit het boek zelf. *Living the Fishing* is tot stand gekomen op grond van verschillende projecten, waarvan het eerste al sinds 1970 loopt. Er zijn door de onderzoekers meer dan 150 levensgeschiedenissen van

vissers en vissersvrouwen verzameld en in het boek verwerkt. Daarnaast zijn 'officiële' archieven geraadpleegd: statistieken, berichten in kranten en tijdschriften, en andere overheidspublicaties. Het rechtstreeks interviewen van informanten biedt vele voordelen boven het enkel raadplegen van geschreven bronnen; het is misschien zelfs noodzakelijk wanneer de geschiedenis van 'binnenuit' moet worden geschreven. Als het goed gebeurt, dan komt tevoorschijn wat er onder de participanten zelf leeft, wat zij als het belangrijkste hebben ervaren. Confrontatie van deze door de participanten verstrekte informatie met de 'officiële' bronnen levert de onderzoeker nieuwe inzichten op, die behalve tot een beter begrip van de cultuur ook tot een betere reconstructie van het reilen en zeilen binnen deze cultuur leiden. Wanneer dan nog eens, zoals in de onderhavige studie is gebeurd, de diverse dorpsculturen weer met elkaar worden vergeleken en in een geïntegreerd geheel worden weergegeven, dan is het eindresultaat verrassend te noemen. Nodig is daartoe dat de onderzoeker kennis neemt van methoden, technieken, en wetenschapsopvattingen van andere disciplines, in het bijzonder die van de culturele- en sociale antropologie. Zelf vermelden de auteurs, dat het opvallend was dat de voor hun doel belangrijkste auteurs, behalve historici, uit de hoek van de sociologie en de antropologie kwamen.

Living the Fishing bestaat uit vier delen. Het opent met een algemeen, meer theoretisch deel: 'The Means to a Living', waarin onderzocht wordt hoe visserij-gemeenschappen zich hebben aangepast om te overleven:

"Fishing has been an unstable occupation for centuries; for, in order to survive the constant changes in the sea's resources and the demands of society, generations of fishermen have had to seek new grounds and new markets, learn new techniques and attitudes. It is these very differences, between communities en over time, which we believe are the fascination of fishing history."²

Deel twee is getiteld 'Capital and Labour'. Het wordt geopend met een algemene beschouwing over vakbondsactiviteiten en industriële conflicten. Dan volgen 'close ups' over deze thema's, gesitueerd in Lancashire en Aberdeen. Het derde deel, 'The Economy and the Family', handelt over de relaties tussen gezin, ideologie en economie, waarbij speciale aandacht wordt besteed aan de rol die de vrouwen van de vissers spelen. Ook in dit deel worden de thema's verder uitgediept en toegelicht met voorbeelden, nu uit East Anglia:

"On the one hand, the women are left with most of the responsibility for the children, the home and its finances. On the other, the men learn self-sufficiency, including often basic domestic skills, in the exclusively male society of the ship. They can easily fall into a distanced relationship in which the men, when ashore, prefer the company of their mates to the family, and treat their wives simply as 'providers of sexual and cooking services', as Tunstall wrote of the Hull trawlermen. One East Anglian who worked with them, Jack Rose of Lowestoft, remembers how 'on the big trawlers the blokes used t'call their wives up ... Some of 'em used t'abuse it. Yeah, some o' these here stalky skippers did, yuh know! That'd be, "We'll be in so-and-so, ow darlin'. Git yuh knickers on." "³

Met een beschouwing over 'Community and Individuality' rond de Moray Firth, op de Westelijke eilanden en op Shetland, wordt het boek besloten. Erg nuttig, misschien zelfs noodzakelijk, is de kaart van de Britse kust die in het boek is afgedrukt. Dat geldt ook voor de verklarende woordenlijst. Daarnaast is het boek verrijkt met een dertigtal, meest historische, foto's. Het is jammer dat de mensen waarover het boek gaat nauwelijks rechtstreeks aan het woord worden gelaten.

Desondanks, wil geschiedenis wezen, wat ze naar mijn mening behoort te zijn, een sociaal-culturele wetenschap, dan dient ze te worden beoefend zoals Paul Thompson cum suis dat doen. Zoniet, dan doet ze voor mij af.

NOTEN

1. Een tiental van deze brieven is opgenomen in: Durk Hak, *Lemmer fornaemde haven oan 'e Sudersê*, Enkhuizen (het Peperhuis), 1981.
2. Paul Thompson, Tony Waily and Trevor Lummis, *Living the Fishing*, London, 1983 blz. 4.
3. *ibidem*, blz. 175.